

Könyvszemle

SIPOS JÚLIA GONDOZÁSÁBAN

TÁRSADALMI KOMMUNIKÁCIÓ ÉS SZAKRALITÁS (KÖZELÍTÉSEK ÉS MÉLYMERÜLÉSEK)

Sajátos, izgalmas tematikájú tanulmánykötetet vehet kézbe az olvasó a Károli Gáspár Református Egyetem és a l'Harmattan kiadó 2020-as közös kiadásában. Nagyon sok írás született már a kommunikációról, jóval kevesebb a vallási kommunikáció sajátosságairól, s még kevesebb, amely a szakralitást a mindennapok életgyakorlatán, nyelvhasználatán, szokásain, az egyes alkotók szemléletének jellemzőin keresztül közelíti meg. A Korpics Márta és Spannraft Marcellina szerkesztette kötet tanulmányait éppen ez utóbbi szemlélet köti össze, s teszi együttesüket aktuálisan is jelentős érdeklődésre számítható kiadvánnyá. A tanulmányok döntő többsége egy 2019-es konferencia anyagaiból származik.

Ahogy a könyv elsődleges célját a szerkesztők jellemzik: „A kommunikáció és szakralitás kapcsolódási területei nagyon összetettek, az utóbbi évtizedben mind a nemzetközi, mind a hazai kommunikációutatásban megnőtt az érdeklődés a téma iránt. A kötet tanulmányaiban a kommunikációtudomány mellett a nyelvészet, az antropológia, a néprajztudomány és az irodalomtudomány közös módszereivel, egymásra hatásával találkozhat az olvasó.”

A számos, igen izgalmas kérdésfelvetést tartalmazó tanulmányok két fő, logikusan felépített blokkba rendeződnek. Először mind a két blokkban a fogalmi keretek tisztázása történik, majd ezután következnek a konkrét résztémák, melyek közül több is szorosan kapcsolódik a mellette álló íráshoz, mintha úgy készültek volna, hogy egymás gondolatait továbbgördítsék. Számos dolgozat közös erénye a kulturális antropológia, az etnológia terepmunkamódszerének alkalmazása.

Felvezetésként az első blokkot (Közösség és kommunikáció) Korpics Márta írása nyitja, amely interdiszciplináris módon és tömör lényegkiemeléssel áttekintve a közösségfogalom irodalmát, a kommunikáció közösség-szervező, összetartó szerepére irányítja a figyelmet. Tari János konkrét esettanulmányon keresztül mutatja be a képi kommunikáció szerepét s annak érdekes változásait egy olyan speciális (vallási) közösségben (ortodox zsidóság), amelynek lényegéhez tartozik a képi kommunikáció erős korlátozása. (A szerző igen hatékony kulturális antropológiai módszert alkalmaz: a vizuális rögzítés eredményeit visszaforgatva a kutatott közösség tagjai számára, azok erre adott reakcióit is beépíti és motivá-

ló tényezőként alkalmazza a további kutatás során.) A korszerű kommunikáció egyik legelterjedtebb, leghatékonyabb formája, az internet, két írásnak is tárgya. Béres István először a hagyománynak a felgyorsult információáramlás közegében szűkülő lehetőségeire fókuszál; ezután sok mély megfigyeléssel értelmezi az egyházaknak az új médiumhoz, az internethez való viszonyát, végül egy konkrét hitéleti közösség (a bencés oblátusok) internet-használati sajátosságainak példáján mutatja be, hogy ez az eszköz miképpen tehet szert jelentőségre egy hagyományos vallási közösségben. Hommer Anna Veronika kutatásának fókuszában pedig az áll, hogy az új média közösségek általi használatában mennyiben fontos a kifelé mutatott kép, arculat, s mennyiben a közösség belső önmegerősítése. Nagyon jó szempontokat használ a képi, illetve szöveges elemek elemzésére, s ez igen árnyalt és differenciált megközelítést tesz lehetővé.

A tanulmányok második (Szó, szöveg, szakralitás című) blokkját Horváth Katalin tanulmánya vezeti fel, aki a szó, a megnevezés nyelvtani szerepéből és hatalmából kiindulva (és sok revelatív, meggyőző példát felsorakoztatva), egyrészt megállapítja, hogy a mára sokszor elhomályosult kapcsolatuk ellenére a szavak a valóság leképezései (tehát nem önkényes jelek, mint ahogy azt például Saussure elmélete állítja), s eljut ahhoz, hogy a szakralitás szavai e valóságtükrözési folyamatban az isteni törvény és az evilágiság közti határképzést is szolgálják. Kovács Lajos az imádság interperszonális kommunikációjellegét hangsúlyozza. Erős pszichológiai érzékenységgel és etikai töltettel vázolja fel, hogy egyes gyakori, tipikus életproblémáktól hogyan lehet Istenhez találni, benne mintegy a velünk kommunikáló Másikat felismerni. Lovász Irén az imádságok, ráolvasások használatmódjáról és erejéről kérdezett gyimesi asszonyokat. Több évtizedes tepermunkája során olyan mély bizalmi kapcsolatot tudott kiépíteni adatközlőivel, ami lehetővé teszi, hogy az archaikus tudások olyan mélyrétegeihez jusson el, amelyek feltárása e nélkül a bizalmi viszony nélkül lehetetlen. Interjúrészletekkel gazdagon illusztrált írásából elevenen tárulnak fel ezek a szakrális életgyakorlatok, csakúgy, mint Bernád Ilona tanulmányából, amely a szüléssel kapcsolatos imádságokat és szertartásokat mutatja be 25 év alatt 3000, általa készített (és ugyancsak erős bizalmi megalapozottságra utaló) interjú, és személyes szülésznői tapasztalatai alapján: felvillantva azokat a módszereket, amelyekkel a néphagyomány a szülés „áldott” auráját, biztonságos, természetes s egyszersmind emelkedett lezajlását igyekezett biztosítani. Lőrincz Jenő a közös étkezés, az asztalközösség a kereszténységben játszott (etikai, jogi, kommunikációs és terápiás) funkcióit, szerepét emeli ki, s ismeri fel ennek megnyilvánulásait a népi kereszténység szokásaiban, imádságaiban, meséiben. Varga Éva Katalin ehhez kapcsolható, sok kultúrtörténeti érdekességet felvonultató tanulmánya a kenyér (a gabonaételek) szakrális szerepét elemzi, ebből levezetve a kenyér (és ostya) gyógyító használatát. A kötet egyik szerkesztője, Spannraft Marcellina Jókai: *Szép Mihál* című regényében a figurák vallási-archetipikus jellegére, a cselekménynek pedig

a predestinációs felfogáshoz igazított jellegére rámutatva hívja fel a figyelmet arra, hogy a vallás meghatározó szerepe miként érvényesülhet az azt nem explicit módon hangsúlyozó emberi alkotásokban is. Lázár Imre sajátos nézőpontú megközelítésében Berzsenyi életművéből a szakralitás és az antropológiai érzékenység együttesét tartja a meghatározó (és sok tekintetben a népi írók szemléletét is előlegező) mozzanatoknak.

A szétágazó tematika ellenére a kötet egységes üzenettel bír: címének megfelelően – számos, nagyon érdekes adalékkal gazdagítva ismereteinket – meggyőzően jelzi, hogy mindennapi kommunikációnk milyen nagy részében, mily sok mozzanatában s mily sokféleképpen van jelen a szakrális jelleg, s hogy a szakralitás átélésében milyen fontos a szerepük a kommunikáció változatos formáinak. Alapjaiban átalakuló világban élünk, mind a kommunikációs módok változása, új kommunikációs eszközök megjelenése és széles körű elterjedése, mind a szakralitáshoz való viszony átalakulása szempontjából, a kötet több tanulmánya is ennek a komplex változásegyüttesnek a megragadására, a kötet egésze pedig a témakör összetettségének érzékeltetésére tesz kísérletet.

A könyvnek mind az etnológia, mind a teológia, mind a kommunikációelmélet számára vannak hasznos és lényeges hozzájárulásai, jól felhasználható a felsőoktatásban, és érdekes olvasmány a laikusok számára is.

(Korpics Márta, Spannraft Marcellina [szerk.]: Társadalmi kommunikáció és szakralitás I. Közelítések és mélymerülések. Budapest: L'Harmattan Kiadó, Károli Könyvek sorozat, 2020, 272 o.)

Kapitány Ágnes

DSc

Kapitány Gábor

DSc